

Bijlage Digitale geletterdheid; enkele uitwerkingen

In deze bijlage presenteren we als toegift een aantal uitwerkingen van digitale geletterdheid die de vraagstellers kunnen benutten bij het vaststellen van competentieniveaus en de invulling van het onderwijs.

Mediawijsheid

Mediawijzer.net heeft het Mediawijsheid Competentiemodel ontwikkeld op basis van 10 competenties. Het is bedoeld als basis voor het ontwikkelen van lesmateriaal en toetsing. De competenties zijn verdeeld over de thema's Begrip, Gebruik, Communicatie en Strategie.

In onderstaande tabel staan per competentie de niveaus 0 en 1 beschreven vanuit de veronderstelling dat die inzicht geven in de invulling van een minimumniveau van mediawijsheid als onderdeel van digitale geletterdheid.

Competentie	Niveau 0	Niveau 1
B1. Bewust zijn van de medialisering van de samenleving	Is zich niet bewust van de steeds belangrijker rol van media in veel domeinen van het menselijk bestaan	Merkt het toenemend gebruik van nieuwe media wel op, maar heeft geen besef van de impact daarvan op de leefwereld van mensen
B2. Begrijpen hoe media gemaakt worden	Consumeert en gebruikt media zonder te weten of zich af te vragen hoe deze gemaakt zijn	Herkent de primaire doelstellingen van mediaboodschappen; onderscheidt commerciële van informerende boodschappen
B3. Zien hoe media de werkelijkheid kleuren	Herkent de perspectieven van waaruit informatie wordt overgedragen, niet. Neemt informatie snel voor waar aan en laat zich eenvoudig manipuleren	Beseft dat het format van een mediaboodschap de inhoud die wordt overgedragen, bepaalt; het Journaal bijvoorbeeld belicht een thema anders dan een entertainmentprogramma, een krant anders dan een nieuws-app
G1. Apparaten, software en toepassingen gebruiken	Heeft moeite met de bedieningslogica van apparaten en toepassingen. Maakt mede daardoor weinig gebruik van nieuwemediatechnologieën en verdiept zich niet in de mogelijkheden die deze bieden	Heeft basaal begrip van de bedieningslogica van apparaten en toepassingen. Gebruikt e-mail, mobiele telefoon, internet en sms wanneer dat door de omgeving wordt gevraagd, maar doet dit niet uit eigen beweging. Onderzoekt de mogelijkheden die nieuwe media bieden, niet actief
G2. Oriënteren binnen media-omgevingen	Heeft moeite zich te oriënteren binnen meer complexe mediaomgevingen	Kan zich oriënteren binnen afgebakende mediaomgevingen met een enkelvoudige menustructuur (zoals een krant, een website of het bedieningsmenu van een televisie)
C1. Informatie vinden en	Weet media niet te gebruiken om	Kan diverse gedrukte, digitale en

verwerken	geschikte en betrouwbare informatie te vinden	audiovisuele informatiebronnen benutten om informatie te vinden/ Kan bij verschillende informatiebehoefte het juiste medium vinden
C2. Content creëren	Produceert zelf geen mediacontent	Kan mediaboodschappen sturen via standaardkanalen als e-mail en sms
C3. Participeren in sociale netwerken	Neemt niet deel aan socialemedianetwerken	Volgt de posts en uploads van vrienden en familie of sociale netwerken en reageert daar op sociale wijze op
S1. Reflecteren op eigen mediagebruik	Denkt niet na over het eigen mediagebruik	Is zich bewust van het eigen patroon van mediagebruik
S2. Doelen realiseren met media	Maakt geen gebruik van media bij het nastreven van de eigen doelstellingen	Kan digitale en online-media gebruiken wanneer dit gevraagd wordt (zoals het invullen van een belastingformulier of het digitaal versturen van een sollicitatiebrief)

Voor de niveaus 2 t/m 4 zie <https://www.mediawijzer.net/wp-content/uploads/sites/6/2013/09/Competentieniveaus.pdf>

Informatievaardigheden (EXPO II)

In een Kennisnetproject (Heemskerk, e.a., 2011) is een instrument ontwikkeld om in kaart te brengen hoe leerlingen aan het eind van het basisonderwijs internet gebruiken bij het werken aan een opdracht.

Voor het ontwikkelen van een instrument is gebruik gemaakt van een model van Walraven et al. (2008), waarin vaardigheden ten behoeve van IPS (Internet Problem Solving), zijn beschreven. Walraven onderscheidt regulatievaardigheden, zoals oriëntatie en sturing, computervaardigheden en vijf kernonderdelen die specifiek relevant zijn voor gericht informatie zoeken op Internet ten behoeve van schoolopdrachten. Deze vijf kernonderdelen zijn:

- *Define information problem*
- *Search information*
- *Scan information*
- *Process information*
- *Organize and present information*

De kernonderdelen zijn in het model weer opgesplitst in subvaardigheden, waarin evaluatie- cq beoordelingsvaardigheden bij meerdere kernonderdelen terugkeren.

Instrument Internet Problem Solving

Laptop en internet

1. Voor het opzoeken van informatie gebruik ik het internet
2. Voor het opzoeken van informatie gebruik ik boeken
3. Ik vind het fijn om met laptops te kunnen werken op school
4. Ik kan via het internet makkelijk de informatie vinden die ik nodig heb
5. Bij het zoeken op internet dwaal ik weleens af van de opdracht.

Hoe ga je te werk bij een opdracht? (Regulation)

Als ik een opdracht krijg:

1. probeer ik eerst goed te begrijpen wat de opdracht inhoudt.
2. maak ik eerst een plan voor wat ik doen moet, bijvoorbeeld welke taken er zijn, of ik wel of niet ga samenwerken en hoe dan de taakverdeling moet worden enzovoorts.
3. maak ik een planning voor de beschikbare tijd.
4. zorg ik er tijdens de uitvoering voor dat de geplande taken in de afgesproken tijd worden gedaan.
5. stel ik de planning van activiteiten tijdens de uitvoering bij als het nodig is.

Hoe bereid je de uitvoering van een opdracht voor? (Define information problem)

1. Ik lees eerst goed de opdracht of ik luister goed naar de uitleg van de juf/meester over de opdracht.
2. Ik bedenk zelf welke vragen beantwoord moeten worden.
3. Ik wil precies weten waar het werkstuk of de presentatie aan moet voldoen (bijvoorbeeld het aantal pagina's of wat er in moet staan).

4. Ik bedenk voor mezelf wat ik al weet van het onderwerp.
5. Ik bedenk welke informatie ik nog nodig heb om de opdracht te kunnen maken.

Hoe zoek je op het internet? (Search information)

1. Om informatie te zoeken gebruik ik zoekmachines zoals Google, Wikikids, Kinderplein.
2. Informatie zoek ik via Klikstart.
3. Ik zoek informatie met behulp van websites die ik al ken door het internet adres (bijv www.wikipedia.nl) in te typen in de adresbalk.
4. Ik zoek informatie door links te volgen die in de opdracht staan, of op websites worden gegeven.
5. Als ik een zoekmachine zoals Google gebruik, dan typ ik in de zoekbalk de hele vraag in.
6. Als ik een zoekmachine zoals Google gebruik, dan typ ik een kernwoord in.
7. Als ik een zoekmachine zoals Google gebruik, dan typ ik een combinatie van kernwoorden in.

Welke zoekresultaten (hits) kies je uit om verder te bekijken? (Evaluate search results)

1. Ik kies de zoekresultaten die bovenaan in de lijst staan.
2. Ik let erop of de titel past bij de vraag in de opdracht.
3. Ik let erop of de samenvatting past bij de vraag in de opdracht.
4. Ik kijk of de link in het zoekresultaat een bepaald einde heeft (bijv. .org of .com)
5. Als een website er leuk uitziet, dan ga ik er goed naar kijken.
6. Als de website traag opent, dan klik ik door naar een volgend zoekresultaat.
7. Als een website veel tekst heeft, dan sla ik die over.

Is de gevonden informatie betrouwbaar? (Evaluate information and source)

1. Ik let erop of de informatie van het internet betrouwbaar is.
2. Als op een website veel taalfouten staan, dan vertrouw ik de informatie niet.
3. Ik kijk ernaar wie de informatie op de website heeft geschreven en van welke organisatie de website is.
4. Ik let erop of de informatie van een website klopt met informatie van andere sites, of met wat ik al weet van het onderwerp.
5. Ik let erop of de informatie van een website een mening of overtuiging weergeeft, of dat het feiten zijn.
6. Ik let erop of de informatie op de website eigenlijk advertenties zijn.

Bekijken en opslaan van gevonden informatie. (Scan and process information)

1. Ik begin door de tekst van de gekozen website eerst vluchtig te lezen.
2. Als de tekst interessant is voor de opdracht dan lees ik het beter.
3. Ik probeer de gevonden informatie van de website goed te begrijpen.
4. Ik vraag me af of de gevonden informatie antwoord geeft op de vragen in de opdracht.
5. Als ik een website heb gelezen, dan bedenk ik of ik nog meer informatie nodig heb.
6. Als ik informatie op een website interessant vind, dan maak ik de website favoriet zodat ik hem makkelijk terug kan vinden.
7. Als ik informatie op een website interessant vind, dan kopieer ik de tekst in een voorlopig woordbestandje zodat ik het bij de hand heb.
8. Ik probeer de gevonden informatie meteen in eigen woorden op te schrijven.

Hoe presenteer je de gevonden informatie? (Organize and present information)

De informatie die je hebt gevonden op het internet moet uiteindelijk in bijvoorbeeld een werkstuk, muurkrant of powerpointpresentatie gepresenteerd worden. Om dat goed te kunnen doen:

1. probeer ik eerst de vragen die ik heb bedacht netjes en duidelijk op te schrijven.
2. bepaal ik *van tevoren* de volgorde waarin alle informatie besproken of opgeschreven moet worden.
3. bepaal ik *terwijl ik ermee bezig ben* de volgorde waarin alle informatie besproken of opgeschreven moet worden.
4. ga ik na of ik de informatie duidelijk en goed heb gepresenteerd en of de vragen goed zijn beantwoord.

Bron: Heemskerk, I, Meijer, J., Eck, E. van, Volman, M., & Karssen, M. , m.m.v. Els Kuiper (2011). *EXPO II Experimenteren met ict in het PO, tweede tranche Onderzoeksrapportage*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut/POWL, UvA.

http://downloads.kennisnet.nl/algemeen/Totaal_EXPO_II_eindrapportage_definitief.pdf

Gebruik van internet door jongeren (ICILS)

In het ICILS-onderzoek is gevraagd waarvoor jongeren internet gebruiken. Dit geeft aanwijzingen welke vaardigheden leerlingen nodig hebben om 'mee te kunnen doen' in de informatiemaatschappij. Daarbij is een onderscheid gemaakt tussen receptieve vaardigheden, het vergaren en beheren van informatie, en productieve vaardigheden, het produceren en delen van informatie.

ICILS: Gebruik van internet door jongeren
Receptief:
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zoeken van informatie voor school ▪ Wiki's of online encyclopedieën bekijken voor opdrachten voor school ▪ Het vinden van nieuwtjes over dingen waarin je geïnteresseerd bent ▪ Beoordelingen lezen over iets dat je misschien wilt gaan kopen ▪ Zoeken naar leuke plekken of activiteiten om naar toe te gaan.
Productief:
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Communiceren met anderen via messaging of sociale netwerken ▪ Een programma voor 'online praten' gebruiken om met familie/vrienden te praten ▪ Uploaden van afbeeldingen of filmpjes naar een online profiel of een online community.

Pro-leerlingen blijken minder tijd aan de meeste van de genoemde internetactiviteiten te besteden dan de leerlingen uit de andere onderwijstypen. Het grootste verschil doet zich voor bij het communiceren via messaging of sociale netwerken. Het onderzoek geeft geen uitsluitsel over de oorzaak daarvan, zijn ze minder vaardig, minder geïnteresseerd in die activiteiten of ontbreken thuis de voorzieningen?

Digitale geletterdheid; wat leren jongeren op school?

In ICILS is de leerlingen gevraagd welke aspecten van digitale geletterdheid op school worden geleerd. Van de Pro-leerlingen noemt driekwart tot ruim de helft van de leerlingen onderstaande vaardigheden (de meest genoemde staan bovenaan):

- Met de computer informatie verzamelen
- Bepalen waar je over een nieuw onderwerp informatie moet zoeken
- Zoeken naar verschillende soorten digitale informatie over een onderwerp
- Met de computer informatie presenteren aan een bepaald publiek (bv. klasgenoten) of met een bepaald doel (bv. spreekbeurt)
- Refereren (verwijzen) naar bronnen op het internet
- Bepalen of informatie van internet betrouwbaar is
- Ordenen van informatie van verschillende internetbronnen
- Bepalen welke informatie relevant is voor je opdracht van school.

Bron: Meelissen, M. R. M., Punter, R.A. & Drent, M. (2014). *Digitale geletterdheid van leerlingen in het tweede leerjaar van het voortgezet onderwijs. Nederlandse resultaten van ICILS-2013*. Enschede: Universiteit Twente.